



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΕΛΦΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΚΑΘΛΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΩΟΣ
ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ
1955



Ε.Υ.Δ.Τ.Ε. Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008



Η ΨΥΧΗ ΚΑΙ Η ΜΗΧΑΝΗ

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΣΩΠΑ : Στέφανος, Φίλιππος.

ΣΚΗΝΗ : Σπουδαστήριο ενός μηχανικού στη λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας, στην Αθήνα.

- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Τι συμβαίνει, Φίλιππε ; Γιατί σταμάτησες τη φράση σου στη μέση ;
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ Μά δέν άκοϋς τίς σειρήνες ;
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Τίς άκούω. Είναι τά αυτοκίνητα τής Πυροσβεστικής Ύπηρεσίας. Κάπου θά έχουμε πυρκαϊά.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ Πάντως όχι έδώ κοντά. Τά αυτοκίνητα τραβούν προς τό τέρμα 'Αμπελοκήπων...
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Σωστά. Μά κι' άν είταν κοντά μας, τό πράγμα δέν θά είχε και πολύ μεγάλη σημασία. Δέν άνησυχούμε πιά, άκόμα κι' όταν καίγεται τό διπλανό μας σπίτι. Τό πολύ νά βγούμε στο παράθυρό μας ή στο μπαλκόνι μας για νά παρακολουθήσωμε τό θέαμα.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ Θέαμα άληθινά ενδιαφέρον. Τό βράδυ προπαντός, πού βλέπει κανείς τίς πελώριες φλόγες ν' άνεβαίνουν, ανάμεσα από τούφες καπνού, και νά γεμίζουν με ίσκιους και αίμα τόν ουρανό...
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ "Α, χά! Τί ποιητική εικόνα, άγαπητέ μου! "Ας μήν είχαμε τήν Πυροσβεστική Ύπηρεσία, πού σε λίγα λεπτά τής ώρας βρίσκει τόπον τόπο τής πυρκαϊάς και τότε...
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ Τότε, άπλούστατα, δε θά μέναμε έδώ. Θά τρέχαμε, καθώς κάνουν στα χωριά, για νά βοηθήσουμε νά σβύσει ή φωτιά.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Με πάσα χιλιόμετρα τήν ώρα, παρακαλώ; Σίγουρα θά φθάναμε κατόπιν έορτής
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ "Ισως νά έχεις δίκαιο. Γιατί ή 'Αθήνα είναι πολύ μεγάλη. "Ομως θά κάναμε τό χρέος μας άπέναντι τών συνανθρώπων μας...
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Και άπέναντι του έαυτού μας. "Αν λογαριάσει κανείς πώς ή φωτιά δέν άστειεύεται και πώς μπορεί μια χαρά ν' άπλωθει από τετράγωνο σε τετράγωνο και νά φθάσει ως τό σπίτι μας.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ "Ο κίνδυνος αυτός δέν ύπάρχει σήμερα. Τά αυτοκίνητα τής Πυροσβεστικής μας Ύπηρεσίας είναι ταχύτατα.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ταχύτατα είπες ; "Ωστε ή ταχύτητα είναι άπαραίτητη για νά προλάβουμε τόν κίνδυνο τής φωτιάς ;

- ΦΙΛΙΠΠΟΣ Φυσικά. Καὶ νομίζω πὼς κανένας δὲ μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξει τὸ ἀντίθετο.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Κανένας ; Πρῶτος καὶ καλλίτερος ἐσὺ ! Τί ἔλεγες τῇ στιγμῇ ποὺ ἀκούσαμε τίς σειρήνες ;
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ Τί ἔλεγα ;
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Πὼς ἡ μανία τῆς ταχύτητας εἶναι μεγάλος κίνδυνος γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ πὼς θὰ καταστρέψει στὸ τέλος τὴν ὠραία μορφή ποὺ ἔδωσε στὴ Φύση ὁ Θεός. Ἡ κάνω λάθος ;
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ὅχι, δὲν κάνεις λάθος. Τὸ εἶπα. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα ποὺ μελετοῦσα εἶταν ψυχολογικὸ καὶ ὄχι πρακτικόν.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Τὰ προβλήματα εἶναι ἀλληλένδετα.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ Καὶ χωριστά. Ἄλλο νὰ τρέχης γιὰ νὰ σβύσεις τὴ φωτιά ποὺ ἀπειλεῖ τὸ σπίτι σου, τὴν περιουσία σου, τὴ ζωὴ σου κι' ἄλλο νὰ τρέχεις γιὰ νὰ μεθύσεις ἀπὸ τὸν ἱλιγγο τῆς ταχύτητας ἢ γιὰ νὰ καταστρέψεις τίς γραμμὲς καὶ τὰ χρώματα ποὺ δώρησε στὴ Γῆ ὁ Δημιουργός της.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Δὲ σὲ καταλαβαίνω.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ Θὰ μὲ καταλάβεις, ἀν μ' ἀφήσεις νὰ συνεχίσω καὶ νὰ ὀλοκληρώσω τὴ σκέψη μου. Θ' ἀρχίσω μάλιστα ἀπὸ κεῖ ποὺ εἶχα σταματήσει, ὥστε νὰ λησμονηθῇ ἐντελῶς τὸ ἐπεισόδιο τῆς πυρκαϊᾶς, ποὺ παρὰ λίγο νὰ ἐκτροχιάσει τὸ διάλογό μας. Ἀσιπὸν ἔλεγα, ἀγαπητέ μου Στέφανε, πὼς τὸν καιρὸ ποὺ οἱ ἄνθρωποι δὲ γνώριζαν ταχύτερο μεταφορικὸ μέσο ἀπὸ τὸ ἄλογο καὶ τὸ ἱστιοφόρο, μποροῦσαν στὴ μετακίνησή τους νὰ μὴ θυσιάσουν τὴ λεπτομέρεια. Μποροῦσαν νὰ χαίρονται τὴν ποικιλία, γιατί μποροῦσαν νὰ τὴν παρατηροῦν. Ἐνῶ τώρα μόλις προφθάνουν ν' ἀντιληφθοῦν πὼς ὑπάρχει ἓνας στερεὸς κόσμος γύρω τους, μὲ γραμμὲς καὶ ὄγκους, φυσικοὺς τόνους καὶ πλαστικὲς ἀναλογίες, μὲ χρώματα ποὺ πάλλονται ἀπὸ μυστήριο καὶ ζωὴ. Καὶ τί νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὴν περίπτωση ποὺ μεταφορικὸ μέσο εἶναι τὸ ἀεροπλάνο ; Ἀπὸ κεῖ πάνω δὲλα στὴ γῆ ἔχουν μορφή τυπική. Στὴν οὐσία δὲ βλέπεις παρὰ ἓνα γεωγραφικὸ χάρτη στὸ μεγαλύτερο δυνατὸ μέγεθος.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ἀντικρύζεις τὸ πρόβλημα ἀπὸ τὴν πλευρὰ ποὺ θὰ ἔπρεπε λιγώτερο νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴν τοῦ πλευρά. Θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς, κατὰ τὴ γνώμη σου, ὁ ἄνθρωπος εἶναι καλλιτέχνης καὶ μόνο καλλιτέχνης.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ Γιατί ὄχι, ἀγαπητέ μου ; Καὶ ὁ Θεὸς καλλιτέχνης εἶναι. Κάνε ἓναν περίπατο ἐξω, στὸ ὑπαιθρο. Κατέβα σ' ἓνα ἀκρογιάλι. Ἀνέβα στὴν κορφὴ ἑνὸς βουνοῦ. Περιδιάβασε σ' ἓνα δάσος, σ' ἓνα λαγκάδι, σ' ἓνα ὁποιοδήποτε τοπίο. Καὶ δὲ θὰ μπορέσεις νὰ κρύψης τὸ θαυμασμό σου. Τί χρώματα παντοῦ ! Τί ζεστοὶ καὶ λεπτόχαροι τόνοι ! Τί πειστικὲς μορφές ! Τί ρυθμός ! Τί ὕφος !
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Συμφωνῶ... συμφωνῶ... Ἀλλὰ ἄραγε συλλογίστηκες ποτὲ καὶ τί θὰ εἶταν σήμερα ὁ ἄνθρωπος ἀν ἔμενε βυθισμένος σ' αὐτὴ τὴν ἔκσταση, σ' αὐτὸ τὸ θαυμασμό ; Θὰ προχωροῦσε, ὅπως προχώρησε ; Θὰ δημιουργοῦσε ὅ,τι δημιούργησε ; Θὰ περνοῦσε ἀπὸ τὸ πρωτόγονο στάδιο στὸ στάδιο τοῦ πολιτισμοῦ ; Ἐσὺ δὲ βλέπεις μπροστά σου παρὰ ἓνα ζῶο προικισμένον μὲ τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ, ποὺ σηκώνεται χαρούμενον κάθε πρωτῆ, χαίρεται τὸν ἥλιο καὶ ξεκινᾷ, ἔτσι, χωρὶς λόγο, καὶ σὰν τὴ μέλισσα ποὺ πάει ἀπὸ

λουλούδι σὲ λουλούδι, πηγαίνει ἀπὸ δρόμο σὲ δρόμο, ἀπὸ πλαγιά σὲ πλαγιά, ἀπὸ ἀκρογιάλι σ' ἀκρογιάλι. γιὰ νὰ περισυλλέξει τί; Χρώματα καὶ σχήματα, τοπία καὶ ὀρίζοντες, παιχνίδια τῆς θάλασσας μὲ τὸν ἀνεμο καὶ τοῦ δάσους μὲ τὸν ἴσκιο καὶ τὸ φῶς. Ὅμως ὁ ἄνθρωπος, εἴτε τὸ θέλει εἴτε ὄχι, εἴτε τὸ ξέρει εἴτε ὄχι, ἔχει ἓνα πολὺ βαθύτερο προορισμό. Κι ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας στιγμή πού συνειδητοποίησε τὴ μοῖρα του πᾶνυ στὴ Γῆ, ἐπαναστάτησε, προσπάθησε νὰ παραβιάσει τὰ ὅρια πού τοῦ ἔβαλε ἡ Φύση, ἀψήφησε τοὺς φυσικοὺς νόμους πού τοῦ ὥρισε ὁ Θεός. . .

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ἀμάρτημα, πολὺ βαρὺ ἀμάρτημα εἴταν τοῦτο. . .

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ἔστω. Ὅμως τὸ ἀμάρτημα τοῦ ἀνθρώπου εἴταν καὶ ἡ πρώτη του νίκη. Ἡ νίκη πού τοῦ ἀνοιξε τοὺς μεγάλους ὀρίζοντες τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τότε, ἓνα-ἓνα, τὰ ὄχυρά τῆς Φύσης πέφτουν κι' αὐριο-μεθαύριο ὁ ἄνθρωπος θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ γίνεῖ ὁ κύριός της.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Τί ἀλαζονεία, Θεέ μου! Ἐδῶ δὲ μπορούμε νὰ πειθαρχήσουμε τὸν ἑαυτὸ μας, νὰ χαλιναγωγήσουμε τὰ πάθη μας, νὰ βάλουμε τάξη στὸ σπίτι μας, στὴν καθημερινὴ ζωὴ μας. . .

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Μὰ κι' αὐτὸ θὰ γίνεῖ. Καὶ πολὺ σύντομα μάλιστα.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Εἶσαι πολὺ αἰσιόδοξος γιὰ τὸν ἄνθρωπο, Στέφανε. Αἰσιόδοξος ὡς τὸν παραλογισμό. Καὶ θὰ σοῦ τὸ ἀποδείξω. Παραδέχομαι πὼς ὁ ἄνθρωπος ἔχει πραγματοποιήσει πολλὰ τὰ θαυμαστά καὶ πὼς ἔχει στὴ διάθεσή του μηχανές ταχύτερες ἀπὸ τὴ σκέψη του. Σὲ τί τὸν βοήθησαν ὅμως; Τοῦ ἔλλαξαν τὴν ψυχολογία; Ὅχι! Τοῦ ἔφεραν τὴ γαλήνη πού περίμενε; Ὅχι! Τοῦ ἀνοιξαν πλατύτερους ὀρίζοντες στὸ ὄνειρό του; Ὅχι! Ὅταν, ἐδῶ καὶ τετρακόσια ἑξήντα χρόνια, ὁ Κολόμβος ξεκινούσε γιὰ τὸ ἄγνωστο, οἱ ἄνθρωποι πίστευαν, πὼς στὰ δυτικὰ σύνορα τοῦ ὠκεανοῦ ἀρχίζε ἡ γέεννα τοῦ πυρός. Ὅταν γύρισε καὶ τοὺς εἶπε πὼς βρῆκε στὸ δρόμο του στεριὰ ὅμοια μ' ἐκείνη πού ἤξεραν, ὁ φόβος τοῦ μυστηρίου ἐξουδετερώθηκε. Ἐμείνε ὅμως κάτι ἀπὸ τὴ δύναμή του: ὁ θρῦλος τῆς ἀπόστασης. Κι' αὐτὸς πλάταινε τὸν κόσμον τῆς Γῆς, τὸν θεοποιούσε. Σήμερα ὁ ὠκεανὸς ἔχει χάσει τὴν ἀπόστασή του. Δὲν αἰσθάνεσαι κἂν τὸν μέγεθός του, τὴν ἀπειλή του, τὸ μυστήριό του. Ἀρκοῦν μερικὲς ὥρες στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ περάσεις ἀπὸ τὴ μιὰν ἡπειρο στὴν ἄλλη.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Καὶ δὲν εἶναι νίκη αὐτό;

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ὅχι! Νίκη θὰ εἴταν ἂν τὸν περνούσαμε κολυμπώντας, ἂν δοκιμάζαμε ὀλόκληρη τὴν αἴσθησή του μεγαλείου του, ἂν τὸν ἐξερευνούσαμε ὡς τὸ βυθὸ του, ἂν μετρούσαμε μὲ τὸ σῶμα μας τὴν ἀπόστασή του κι' ἂν δοκιμάζαμε τὴν τρομερὴ του ἀντίσταση. Τώρα τί κάνουμε; Περνοῦμε ἀπλοῦστατα ἀπὸ πάνω του, σὲ χιλιάδες μέτρα ὕψος, κι αὐτὸ μᾶς γεμίζει ὑπερηφάνεια, μᾶς κάνει νὰ νομίζουμε πὼς εἴμαστε οἱ κύριοί του. Ὁραία λύση, μὰ τὴν ἀλήθεια! Ὅταν δὲ μπορεῖς νὰ χτυπήσεις κατὰ μέτωπον τὸν ἐχθρό. . .

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Προσπαθεῖς νὰ τὸν ὑπερφαλαγγίσεις. Τί τὸ παράδοξο βλέπεις σ' αὐτό;

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ἄλλὰ στὴν περίπτωσή μας, ὁ ἐχθρὸς διατηρεῖ ἀνέπαφες ὄλες τίς δυνάμεις του. Ἡ Φύση κυριαρχεῖ καὶ τώρα, ὅπως καὶ πρὶν.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Κυριαρχεῖ, ναί. Μὰ ὄχι ὅπως πρὶν. Δὲν ἔχεις παρὰ νὰ συγκρίνεις τὸν πλανήτη μας, ὅπως τὸν ἔχουν διαμορφώσει μερικὲς χιλιετηρίδες πολιτι-

σμοῦ, μὲ τὴ γῆ ποὺ ἤξεραν οἱ ἄνθρωποι τῆς λιθίνης ἐποχῆς. Θὰ παραδεχθεῖς τότε, ὅτι ὁ homo faber, κατάφερε σὲ πολλὰ οὐσιώδη σημεῖα νὰ μεταμορφώσῃ τὸ περιβάλλον του σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις του ποὺ εἶχε ὁ homo sapiens. Στὸ σπίτι μας βασιλεύει τώρα ἡ τάξη, ἡ θαλπωρὴ, ἡ ἡσυχία, ἡ ἀσφάλεια. Στους δρόμους τῶν πόλεων μας ὑπάρχουν μεταφορικὰ μέσα, φῶς γιὰ τὴ νύχτα, καταφύγια γιὰ τὴ βροχὴ καὶ τὸ χιόνι. Στὴ φύση ἔξω, μπορούμε ἀφοδὰ ν' ἀντιμετωπίσουμε θηρία, ὄρνια κι' ἐρπετά. Μπορούμε ἀκόμη, χάρη στὰ γιγαντιαία πλεούμενά μας, νὰ ταξιδέψουμε στὶς ἀνοιχτὲς θάλασσες καὶ χάρη στὶς ἱπτάμενες μηχανές μας, ν' ἀκολουθήσουμε τοὺς δρόμους τῶν πουλιῶν. Ὁ ἄνθρωπος, μ' ἓνα λόγο, δὲν εἶναι τώρα τὸ ζῶο ποὺ, κατατρεγμένο, ἀνίσχυρο, γεμάτο ἀγωνία, ζητοῦσε στηρίγματα στὴ μαγεία γιὰ ν' ἀμυνθῇ. Εἶναι σχεδὸν ἓνας Θεός...

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Δὲ θὰ μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ συμφωνήσω μαζί σου. Ὑπάρχει ὅμως ἓνα σημεῖο στὴν ἐπιχειρηματολογία μου ποὺ δὲ θέλεις νὰ τὸ προσέξεις. Τὸ ἔχει ἐπιγραμματικὰ διατυπώσει ἓνας βιολόγος. Ἡ ἐπιστήμη, λέει, μᾶς ἔκανε θεοὺς πρὶν ἀκόμα ν' ἀξίζουμε νὰ εἴμαστε ἄνθρωποι.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Μπορῶ νὰ σὲ ρωτήσω ποῖο βιολόγο ἐννοεῖς;

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Τὸ Jean Rostand. Βρῆκα τὸν ἐπιγραμματικὸ αὐτὸ ἀφορισμὸ στὶς «Nouvelles pensées d' un biologiste».

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Τὶς ξέρω. Ἔχουν συχνὰ καὶ βάθος καὶ πειστικότητα. Ἀλλὰ ὀλοκλήρωσε τὴ σκέψη σου.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Μιὰ στιγμή! Ἀκούω καὶ πάλι σειρήνες... πολλὲς σειρήνες...

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Χμ! Φαίνεται πὼς ἡ πυρκαϊὰ ἀπλώνεται, κι' ἔχουν ἀνάγκη ἐνισχύσεων ἐκεῖ κάτω...

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Βέβαια, ἔτσι εἶναι... Συνεχίζω λοιπόν. Ποῦ εἶχαμε μείνει!

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Πῶς; Δὲν ἀνησυχεῖς;

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Γιατί ν' ἀνησυχῆσω;

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ἔχεις δίκαιο. Γιατί ν' ἀνησυχῆσεις; Ἔχουμε τώρα τοὺς σκλάβους μας, τοὺς μετάλλινους σκλάβους μας, ποὺ τρέχουν πολὺ γοργότερα ἀπὸ μᾶς καὶ ποὺ διαθέτουν δυνάμεις ἀπείρως ἰσχυρότερες ἀπὸ τὶς δικές μας. Ἡ φωτιὰ θὰ ὑποχωρήσῃ, θὰ ὑποκύψει...

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ναί, θὰ ὑποκύψει. Αὐτὸ εἶναι βέβαιο. Ὡστόσο τὴ βλέπω νὰ λάμπει στὰ μάτια σου, νὰ καίει μέσα σου ἀσβυστή. Ἔτσι πελώρια, ὅπως εἶναι τώρα ἐκεῖ, στὸν τόπο τῆς πυρκαϊᾶς. Ἐ λοιπόν ὄχι, ἀγαπητέ μου! Δὲ νικήσαμε τὴ φωτιὰ, δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ τὴ νικήσουμε! Εἶναι ἀπείρως δυνατότερη μας! Εἶναι ἓνα μυστικὸ τῆς Φύσης! Ἔνα βαθὺ μυστικὸ...

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Μά, Φίλιππε...

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Σὲ παρακαλῶ, μὴ μοῦ κόβεις τὸ νῆμα τῶν στοχασμῶν μου. Ἄφησέ με νὰ μονολογήσω, νὰ σοῦ πῶ τί ὑποθέτω, τί πιστεύω... Κάποτε, Στέφανε, ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, καταφέραμε ν' ἀνάψουμε τὴ φωτιὰ καὶ νὰ τὴν κάνουμε ἀπὸ τότε σκλάβο μας. Σὲ μιὰν ἀπόμερη γωνιὰ τῆς σπηλιάς ἢ τῆς καλύβας, ὅπου ζοῦσε ὁ ἄνθρωπος, ἡ ταπεινὴ αὐτὴ σκλάβο ζέσταινε τὸν κυριὸ τῆς, τὸν βοηθοῦσε νὰ μετασχηματίζει τὰ εὐγενῆ μέταλλα, νὰ τὰ μαλακώνει,

νὰ τὰ κάνει ἐργαλεῖα καὶ δπλα. Κάτι περισσότερο ἀκόμα : νὰ τὰ προσθέτει στὴ ζωὴ του, νὰ τοὺς δίνει προορισμὸ πού δὲν εἶχαν καὶ ἀξία πού δὲν ἀξίζαν. Ὑστερα πέρασε καιρὸς. Κι' ἐνῶ ἄνθρωπος προώδευε στὸν πολιτισμὸ, καὶ ὕψωνε στὴν ἔρημο πυραμίδες καὶ Σφίγγες, κι' ἐχτιζε παντοῦ ναοὺς, ἀνάκτορα καὶ πύργους, καὶ λάξευε ἀγάλματα, καὶ ζωγράφιζε τοπία καὶ Θεοὺς, κι' ἔγραφε βαρυσήμαντους σταχασμοὺς, δὲν ἔπαυε νὰ ξαναγυρίζει καὶ νὰ ξαναβρίσκει τοὺς δρόμους τῆς πρωτόγονης φαντασίας, δὲν ἔπαυε νὰ θαυμάζει τὸ μεγάλο του εὖρημα : τὴ φωτιά. Κι' ἄς τὴν εἶχε ὑποτάξει ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Κι' ἄς τὴν εἶχε κάνει πειθήνιο ὄργανό του. Ἦρθε ὁμως μιὰ μέρα, μιὰ δυσοίωνη σίγουρα μέρα, πού δλα ἀλλάξαν. Καθὼς ὁ ἄνθρωπος παρατηροῦσε τὴ φωτιά, καθὼς τὴν ἔβλεπε νὰ μοιράζεται σ' ἐρυθροκίτρινες γλώσσες καὶ ν' ἀπειλεῖ μ' αὐτὲς τὸν οὐρανὸ, συλλογίστηκε ξαφνικά, πὼς δὲν εἶταν ἀπίθανο νὰ ἔκρυβε ὑπερφυσικὲς δυνάμεις, πού ὡς τότε δὲν τις εἶχε ὑποψιαστεῖ. Κι' εἶπε μέσα του : « ἂν δαμάσω τις δυνάμεις αὐτὲς καὶ τις χρησιμοπιήσω γιὰ δική μου ὠφέλεια, ἂν κινήσω μ' αὐτὲς τὰ βαρεῖα σίδηρα καὶ τοὺς δώσω ζωὴ, δὲ θ' ἀλαφρώσω τάχα τὸν καθημερινὸ μόχθο μου ; » Καὶ τολμηρὸς καθὼς εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση του, ὁ ἄνθρωπος ἔκανε τὴν πρώτη προσπάθεια. Κι' ἔστησε τὴν πρώτη μηχανή. Ὑστερα ἔστησε τὴ δεύτερη, τὴν τρίτη, τὴν τέταρτη, τὴν ἑκατοστή, τὴ χιλιοστή. . .

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Πολὺ ὠραία ! Λοιπὸν :

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Λοιπὸν κάθε μηχανὴ εἶταν κι ἓνας κόσμος. Ἐνας μικρὸς κόσμος ἀπὸ σίδηρο, ψυχρὸς ἴσως καὶ τυφλός, ἐξαρτημένος ὁμως ἀπόλυτα ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου. Ἦς ζητοῦσε νὰ γνέθει τὸ μαλλί του, νὰ ὑφαίνει τὸ νήμα του, νὰ ὀργώνει τὰ χωράφια του, νὰ ἀλέθει τὸ σιτάρι του καὶ τὸ ἔκανε, χωρὶς μάλιστα νὰ κουραστεῖ καὶ χωρὶς ποτὲ νὰ παραπονεθεῖ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Περίφημα ! Λοιπὸν :

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος προχώρησε στὸν ἐπικίνδuno τοῦτο δρόμο. Καὶ σὲ λίγο κατασκεύασε μηχανὲς πολὺ πιὸ μεγάλες καὶ πολὺ πιὸ δυνατές. Ἄλλες γιὰ νὰ διαπλέει τοὺς ὠκεανούς, ἄλλες γιὰ νὰ κατεβαίνει στὸ βυθὸ τους, ἄλλες γιὰ νὰ πετάει σὰν πουλὶ στὸν ἀέρα, ἄλλες γιὰ νὰ φωτίζει τὴ νύχτα τις πόλεις. Κι ὅλες τις ζωντάνευε μὲ τὸ ἴδιο πάντα μέσο : μὲ τὴ φωτιά. Μὲ τὴ φωτιά, πού αὐτὸς τὴν ἀναβε κι αὐτὸς τὴ συντηροῦσε, πού αὐτὸς ὠρίζε τὴ μοῖρα της. Εἶταν σίγουρα μιὰ πολὺ μεγάλη ἐπιτυχία. Μιὰ ἐπιτυχία πού θὰ τὴ θεωροῦσα ἀκίνδυνη, ἂν δὲ σάστιζε τὸν ἄνθρωπο, ἂν δὲν τὸν ἔκανε νὰ πιστέψει πὼς μὲ τὸ ἴδιο τοῦτο μέσο, μὲ τὴ φωτιά, θὰ μπορούσε νὰ κατακτήσει τὸν κόσμον ὀλόκληρο, νὰ κουρσέψει τοὺς θησαυροὺς του, νὰ ὑποτάξει τις μαγικὲς δυνάμεις του, νὰ ὑποκαταστήσει στὰ ἔργα της τὴ Φύση... Μάλιστα ! Κι αὐτὸ ἀκόμη ! Νὰ ὑποκαταστήσει στὰ ἔργα της τὴ Φύση ! Τὴν ἀγία Φύση !

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Γιατὶ ὄχι ; Δὲ θὰ εἶταν καθόλου ἀδύνατο, ἂν συνεργοῦσαν μερικοὶ εὐνοϊκοὶ παράγοντες. . .

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Μὰ Στέφανε. . . δὲ βλέπεις λοιπὸν τὰ τραγικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀλαζονείας μας ; Δὲ βλέπεις πὼς ἡ φωτιά παίζει μαζί μας, πὼς μᾶς κοροϊδεύει, πὼς ἐδῶ τὴ σβύνομε κι ἐκεῖ ἀνάβει πιὸ δυνατὴ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά ; Δὲ βλέπεις πὼς τὴν κυνηγοῦμε ἔξω, στὴ Φύση, κι αὐτὴ κρύβεται μέσα μας καὶ μᾶς καίει ἀλύπητα ; Κατασκευάσαμε ἀναρίθμητες μηχανὲς πού δου-

λεύουν γιὰ μᾶς, κι ὅμως, ἀντὶ νὰ βροῦμε τὴν ξεκούραση ποὺ ὀνειρευόμαστε, δουλεύουμε τώρα σκληρότερα, δουλεύουμε νύχτα καὶ μέρα, χωρὶς διακοπή, χωρὶς ἀνάπαυλα, καὶ τὸ χειρότερο, χωρὶς νὰ καλλιετερεύει σὲ τίποτα ἡ θέση μας. Γιατὶ ἡ φωτιὰ μᾶς ἐπαιξε ἓνα τραγικὸ παιχνίδι. Καμώθηκε πὼς ἔχει ὑποκύψει, πὼς ἔχει γίνεи τὸ πειθήνιο ὄργανό μας, πὼς ἄλλο δὲν ἤθελε παρὰ νὰ κινεὶ τὶς μηχανές μας. Κι ὅμως, ἀπὸ τὴν πρώτη κιάλας στιγμή, ξέφυγε ἀπὸ τὸν ἔλεγχό μας. Πήδησε μάλιστα μέσα μας κι ἐλευθέρωσε μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπικίνδυνα πάθη μας : τὴν ἀχαλίνωτη φιλοδοξία, τὴν ἀλαζονεία, τὴ βουλιμία καὶ τὴν ἀπληστία, ποὺ μᾶς ἀπειλοῦν τώρα καὶ μᾶς κάνουν συχνὰ νὰ φωνάζουμε μ' ἀπόγνωση, σὰν τὸ μαθητευόμενο μάγο τοῦ Γκαίτε, διαπ τοῦ ἀπειλοῦσαν τὴ ζωὴ οἱ μαγικὲς δυνάμεις ποὺ ὁ ἴδιος εἶχε ἐξαπολύσει. Καὶ τοῦτος τουλάχιστο δὲν εἶχε χάσει τὴν πίστη στὸ δάσκαλό του τὸ Μάγο. Ἦξερε πὼς ἓνα νεῦμα του εἶταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ χαλιναγωγηθοῦν οἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ καὶ νὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ τάξη καὶ ἡ ἰσορροπία. Ἐνῶ ἐμεῖς...

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Ἐμεῖς, ἀπλούστατα, ξέρουμε πὼς δὲν ὑπάρχει ὁ Μάγος. Καὶ ὕστερα ἀπὸ κάθε μεγάλη ἢ μικρὴ ἀναταραχὴ, ἀποκαθιστοῦμε μόνοι μας, μὲ τὴ δύναμη τοῦ λόγου μας, τὴν τάξη καὶ τὴν ἰσορροπία, καὶ ἀπερίσπαστοι πιά, συνεχίζουμε τὰ ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Θεέ μου ! Τί ἀστόχαστα λόγια !

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Γιατὶ ἀστόχαστα ; Ἡ ἱστορία ὅλων τῶν ἐποχῶν τὰ ἐπιβεβαιώνει.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ποῦ ; Πότε ;

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Θὰ σοῦ φέρω μερικὰ λίγο-πολὺ πρόσφατα παραδείγματα. Τὸ παράδειγμα τῆς Ἀμερικῆς, ἔξαφνα. Ἡ ἀνακάλυψή της ἀπὸ τὸν Χριστόφορο Κολόμβο ἀναστάτωσε τὴν οἰκονομία τῆς Εὐρώπης. Γιατὶ μετατόπισε τὸ κέντρο τοῦ θαλάσσιου ἐμπορίου, ἐρήμωσε τὴ Βενετία καὶ δημιούργησε σοβαρὴ κρίση ἀνεργίας στοὺς ναυτικούς τῆς Μεσογείου. Μετατόπισε ὅμως καὶ τὸ κέντρο τῆς ἀνθρώπινης φύσης ; Ἐρήμωσε τὴν ἀνθρωπότητα ; Δημιούργησε κρίση ἀνεργίας στὶς φυσικὲς καὶ στὶς ἀνθρώπινες δυνάμεις ; Ὁχι, βέβαια ! Εἶταν, ἀπλούστατα, μία περαστικὴ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀναταραχὴ, ποὺ δὲν ἄγγιξε τὶς ρίζες τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ δὲν ἀπέιλησε τὴν πορεία τῆς ἱστορίας. Τὰ ἴδια θὰ εἶχα νὰ σοῦ πῶ καὶ γιὰ τὴν ἐφεύρεση τοῦ μηχανικοῦ ἀργαλειοῦ, ποὺ παραμέρισε χιλιάδες ὕφαντουργούς. Τὰ ἴδια καὶ γιὰ τὴν ἐφεύρεση τοῦ τηλεβόλου, ποὺ βοήθησε τοὺς μονάρχες νὰ ἐνισχύσουν τὴν κεντρικὴ ἐξουσία καὶ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴν ἐπιρροὴ τῶν φεουδαρχῶν. Καμμιά μοιραία συνέπεια δὲν εἶχαν τὰ ἐπεισόδια αὐτὰ στὴν ἐξέλιξη τῆς ἀνθρωπότητας. Μερικὰ — πολλὰ ἢ λίγα, ἀδιάφορο ! — χρόνια ἀναταραχῆς, κι ὕστερα, μὲ τὴν φυσικὴ προσαρμογὴ στὶς νέες συνθήκες, ἤρθε ἡ ἐπιθυμητὴ τάξη καὶ ἡ ποθητὴ ἰσορροπία. Ἀκόμα καὶ σήμερα, ποὺ ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας συσσωρεύει ἀμύθητα πλούτη σ' ὠρισμένες χώρες τῆς Γῆς καὶ καταδικάζει ὅλες τὶς ἄλλες σ' ἓνα εἶδος οἰκονομικῆς δουλείας, δὲ βλέπω νὰ διαγράφεται κανένας κίνδυνος καταστροφῆς τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ τυχὸν ἀνατροπὴ τῆς ἰσορροπίας θὰ ἀποκατασταθεῖ ἀργὰ ἢ γρήγορα καὶ ἡ ἱστορία θὰ συνεχίσει, μὲ ἀνανεωμένη τὴν ὁρμὴ της, τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορεία της.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ἄκουσε, Στέφανε. Δὲ θέλω νὰ ἐλέγξω ἢ νὰ ἀναλύσω περισσότερο τὰ παραδείγματα ποὺ μοῦ εἶπες. Γιατὶ προαισθάνομαι πὼς ὁ διάλογός μας θὰ φθάσει πολὺ γρήγορα σ' ἀδιέξοδο. . .

- ΣΤΕΦΑΝΟΣ** Σ' ἀδιέξοδο;
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ** Μάλιστα, σ' ἀδιέξοδο. Γιατὶ μετατοπίζεις ἀδιάκοπα τὸ προβληματὶ μας ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ σκοπιὰ, ὅπου τὸ τοποθετῶ ἐγὼ, στὴν πρακτικὴ σκοπιὰ, ὅπου τὸ τοποθετοῦν ὅσοι ἐπιμένουν νὰ ἀγνοοῦν τὴν παρουσία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς στὶς ρίζες τῆς Ἱστορίας.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ** Μά, θαρρῶ, πῶς τὸ τοποθέτησα καὶ στὶς δύο σκοπιές.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ** Ἐξωτερικά, ναί. Ἐσωτερικά ὅμως, ὄχι. Καὶ θὰ σοῦ τὸ ἀποδείξω. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψεις μόνον γ' ἀλλάξω τακτικὴ, ν' ἀναζητήσω ἕναν ἄλλο τρόπο γιὰ νὰ ἐκφράσω τὴ σκέψη μου.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ** Δὲν ἔχω καμμιά ἀντίρρηση, ἀγαπητέ μου Φίλιππε. Γιατὶ ὑποψιάζομαι πῶς κατὰ τὴν ὠραία σου συνήθεια, θὰ μοῦ διηγηθῆς κάποια γοητευτικὴ ἱστορία.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ** Γοητευτικὴ; Μᾶλλον ὄχι. Εἶναι ὅμως μιὰ ἱστορία ἀληθινή. Συνέβη σὲ μένα τὸν ἴδιο, ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, τότε πού φοιτοῦσα στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή...
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ** Ἄς τὴν ἀκούσουμε λοιπόν.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ** Εἶταν...—σὲ παρακαλῶ, σῶσε αὐτὸ τὸ εἰρωνικὸ χαμόγελο ἀπὸ τὰ χεῖλη σου,— εἶταν νύχτα. Περασμένες οἱ ἔντεκα. Καὶ ἀπὸ τὸ πρωτὶ μελετοῦσα Ἱστορία. Εἶχα διαβεί πιά τὸ δέκατο ἕνατο αἰῶνα, προχωροῦσα στὸν εἰκοστό, καὶ μποροῦσα νὰ πῶ, πῶς, ἐξὸν ἀπὸ τὰ ἄλλα περιστατικά, εἶχα ἀπαριθμήσει ὅλες τὶς ἐφευρέσεις πού μὲ θάμπωναν τότε, ὅπως θαμπώνουν τώρα ἐσένα. Κάποια στιγμὴ λοιπόν, ἐνοιῶσα τόση κούραση, ὥστε ἀθελά μου ἔγυρα τὸ κεφάλι πάνω στὸ βιβλίον καί...
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ** ... καὶ ἀποκοιμήθηκα. Καὶ τότε, ἵνα καθ' Ὀμηρον εἶπω, «θεῖος μοι ἐνὺπνιον ἦλθεν ὄνειρος ἀμβροσίην διὰ νύκτα», ἐναργῆς οὕτω, ὥστε μηδὲν ἀπολείπεσθαι τῆς ἀληθείας!
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ** Σὲ παρακαλῶ, Στέφανε. Ἄφησέ με νὰ συνεχίσω... Εἶχα λοιπόν γύρει τὸ κεφάλι πάνω στὸ βιβλίον καὶ εἶχα κλείσει τὰ μάτια. Ὄταν, ἄξαφνα, ἕνα διακριτικὸ χτύπημα στὴν πόρτα μ' ἔκανε νὰ τιναχθῶ. Ποιὸς νὰ εἶταν ἄραγε τέτοια ὥρα; Φώναξα μηχανικά: «Ἐμπρός!», καὶ ἔξαφνιασμένος εἶδα ν' ἀνοίγει ἀθόρυβα ἡ πόρτα καὶ νὰ μπαίνει μιὰ νέα ξανθὴ, ντυμένη μ' ἕνα φόρεμα διάφανο καὶ μακρὸ, πού μ' ἔκανε νὰ θυμηθῶ τὶς Χάριτες. «Καλησπέρα σας» μοῦ εἶπε «δὲ μὲ περιμένατε ἑβδαίαια...»— «Ὁχι, ἑβδαίαια» εἶπα ἐγὼ «δὲ σᾶς περίμενα. Ἄλλωστε δὲ σᾶς γνωρίζω. Πρώτη φορά σᾶς βλέπω». Ἐκείνη γέλασε πρόσχαρα: «Ἐγὼ ὅμως σᾶς γνωρίζω. Ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Ἀπὸ τότε πού εἴσαστε πιδ εὐγενικός...»— «Εὐγενικός;» ἔκανα σασιμένος «δὲ σᾶς καταλαβαίνω...».— «Νόμιζα πῶς θὰ μοῦ προσφέρατε ἕνα κάθισμα», εἶπε ἐκείνη καὶ ἕνα ἀδιόρατο χαμόγελο ἀνθίσε στὰ χεῖλη τῆς. Σηκώθηκα μηχανικά καὶ τῆς ἔδειξα ἕνα κάθισμα πού εἶταν πλάι μου: «Συχωρέστε με» εἶπα «τὰ εἶχα ἐντελῶς χαμένα... καθήστε παρακαλῶ». Πλησίασε ἤσυχα πρὸς τὸ τραπέζι καὶ ἔσκυψε πάνω στὸ βιβλίον πού διάβαζα. Τὸ φυλλομέτρησε γιὰ λίγο καὶ ὕστερα γύρισε καὶ μὲ κοίταξε μὲ μιὰν ἀπόχρωση στοργῆς στὰ μάτια τῆς. «Χμ!» ἔκανε «διαβάζετε βλέπω, Φίλιππε! Διαβάζετε Ἱστορία! Τὴν ἱστορία μου σίγουρα...». Διαμαρτυρήθηκα: «Κάνετε λάθος! Αὐτὴ εἶναι παγκόσμια ἱστορία». Ἡ νέα μὲ κοίταξε λοξά:

“Καὶ βρίσκεστε στὸν αἰῶνα τοῦτο” ἐξακολούθησε ἤσυχα “τὸν πιὸ ἄγονο...” — “Τὸν πιὸ ἄγονο;” φώναξα. “Τόσα γεγονότα, τόσοι πόλεμοι, τόσες ἐπαναστάσεις, τόσες ἐφευρέσεις, τόσες ἀπίστευτες κατακτήσεις... Ἐνα βῆμα ἀκόμη καὶ θὰ γίνουμε Θεοί!” — “Ὡ!” ἔκανε ἡ νέα “εἶναι φανερὸ πὼς με ξεχάσατε καὶ σεῖς ἀκόμα, ὁ φίλος μου...” — “Φίλος σας;» ρώτησα ξαφνιασμένος “φίλος σας ἐγώ; Μὰ ἐγὼ δὲ σᾶς ἔχω ξανασυναντήσει. Εἶμαι σίγουρος γι’ αὐτό. Χαίρω βέβαια πὺ σᾶς βλέπω. Εἶστε ὠμορφη, πολὺ ὠμορφη... Χρυσὰ μαλλιά, γαλανὰ μάτια ὄλο φῶς, χεῖλη τριανταφυλλένια... Μὰ, σᾶς τὸ ξαναλέω, δὲ σᾶς ξέρω. Ἴσως θὰ μπορούσατε νὰ βοηθήσετε τὴ μνήμη μου, νὰ μοῦ πῆτε τὸ ὄνομά σας...” “Ἄν θέλετε, βέβαια” — “Δὲν ἔχω καμμιά ἀντίρρηση” μοῦ ἀπάντησε σιγὰ καὶ σεμνὰ “λέγομαι Ψυχὴ”. — “Ψυχὴ!” ἀπόρησα. — “Καταλαβαίνω,” ἐξακολούθησε ἐκείνη “τὸ ὄνομά μου εἶναι κάπως ἀσυνήθιστο, μπορῶ ὅμως νὰ σᾶς βεβαιώσω πὼς εἶναι τὸ βαπτιστικό μου” — “Μὲ κάνετε καὶ πάλι νὰ σαστίζω” εἶπα πειραγμένος. “Ψυχὴ! Ἀκοῦς Ψυχὴ!” Ἡ νέα με κοίταξε ἤσυχα: “Κάποτε” εἶπε τονίζοντας μιὰ - μιὰ τίς λέξεις “τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶταν ἱερὸ γιὰ ὄλους σας. Τώρα... τώρα, ἀπλούστατα, ξαφνιαζέστε ὅταν τὸ ἀκοῦτε...” — “Καὶ πολὺ σωστά, ἀγαπητὴ μου” τὴν ἔκοψε μιὰ φωνὴ παράξενα μεταλλικὴ, ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς πόρτας “γιατὶ ἐσεῖς ἀνήκετε πιά στὸ παρελθόν, ἐνῶ ἐγώ...” Γύρισα ταραγμένος κι ἀντίκρυσά μιὰν ἀγνωστὴ γυναῖκα, ψηλὴ, ὠριμὴ, εὐθύγραμμὴ στὸ πρόσωπο καὶ στὸ σῶμα: “Ἐσεῖς;” ἔκανα. “Καὶ ποιά εἰσθε ἐσεῖς; πὼς βρεθήκατε ἐδῶ; πὼς μπήκατε;” — “Πὼς μπήκα;” εἶπε ἐκείνη μὲ μιὰ χειρονομία πὺ μαρτυροῦσε ἀγανάκτηση “μὰ ἀκριβῶς ὅπως ἡ κυρία ἀπὸ κεῖ. Ἀπὸ τὴν πόρτα. Εἶταν ἀνοιχτή. Ἐφθασα ὡστόσο πάνω στὴν ὥρα γιὰ νὰ σᾶς προφυλάξω ἀπὸ αὐτὸν τὸ δαίμονα!” — “Δαίμονα εἶπατε;” τὴν ἔκοψα. “Δὲ βλέπετε λοιπὸν πόσο λίγο διαφέρει ἀπὸ ἄγγελο; Οἱ φτεροῦγες μονάχα τῆς λείπουν. Καὶ ὁ φωτοστέφανος...” — “Σᾶς φανταζόμουνα, φίλε μου” εἶπε ἡ νεοφερμένη “πιὸ σοβαρὸ, πιὸ δυνατὸ. Εὐτυχῶς πὺ ἐφθασα ἐγκαίρως”. — “Δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ἔρθετε” εἶπα ἐγώ. “Προτιμοῦσα νὰ συζητήσω μὲ τὴ γοητευτικὴ τούτῃ γυναῖκα πὺ στέκεται πλάι μου. Δέστε τί χάρη, τί εὐγένεια πὺ ἔχει ἡ μορφὴ τῆς! Δέστε τί αἰθέρια πὺ εἶναι! Σεμνὴ σὰν κόρη, ἀπλὴ σὰν γλυκοχάραμα, ἀπαλὴ σὰν τριαντάφυλλο! Ἐνῶ ἐσεῖς, συχωρέστε με γιὰ τὴν εἰλικρινειά μου, μοιάζετε κάπως μὲ ρομπότ. Ἡ κίνησή σας εἶναι ρυθμισμένη, ὅπως ἡ κίνηση τῆς μηχανῆς. Ἡ ἔκφρασή σας εἶναι μεταλλικὴ. Ἡ φωνὴ σας ψυχρὴ...” — “Κι ὅμως” μ’ ἔκοψε ἡ δευτέρη ἐπισκέπτριά μου, “ἐμένα βλέπατε πάντα στὰ παιδικὰ καὶ στὰ πρῶτα ἐφηβικὰ ὄνειρά σας! Ἐμένα προσμένατε! Γιὰ νὰ σᾶς δώσω τὴν ἀνεση, τὴν ξεγνοιασιά, τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς... Ἡ φωνὴ μου εἶπατε εἶναι ψυχρὴ. Ἐστῶ... Μὰ κάθε λέξη πὺ σᾶς λέει, ὑπόσχεται. Ὑπόσχεται ἕνα μέλλον λαμπρὸ, γιὰ σᾶς, κύριε, καὶ γιὰ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Εἶμαι ἐκείνη πὺ ἔφερε τὸ θαῦμα μέσα στὸ ἴδιο τὸ σπίτι σας. Εἶμαι ἡ χαρμόσυνη μουσικὴ τοῦ παντοδύναμου ἀνθρώπινου νοῦ... Ἀκοῦστε τη! Ἐρχεται κιόλας ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ δρίζοντος, μ’ ὄλο τὸ μαγικὸ τῆς θέλγητρο καὶ μ’ ὄλο τὸ μεγαλεῖο τῆς...” Τὴν κοίταξα συγκινημένος. Ἀληθινὰ, ἀπὸ πέρα, ἀπὸ πολὺ μακριὰ, ἐρχόταν μιὰ μουσικὴ παράξενη, μεταλλικὴ. Κι ὅσο σίμωνε, ὅσο τὴν ἀκουγα πιὸ καθαρὰ, ἄρχισα νὰ ξεχωρίζω ἤχους γνωστούς: τραῖνα πὺ σφύριζαν, βαπόρια πὺ σήκωναν τὴν ἀγκυρα, αὐτοκίνητα πὺ ἔτρεχαν στὶς μεγάλες λεωφόρους, ἀεροπλάνα πὺ περιδιάβαζαν στὸν οὐρανό. Εἶταν μιὰ συμφωνία ἐπιβλητικὴ, πὺ μὲ βύθιζε σιγὰ-σιγὰ στὴν ἔκσταση καὶ στὸ

θαυμασμό. Γιὰ μιὰ στιγμή εἶχα συνεπαρθεῖ, ἐντελῶς. Μὲ συνέφερε ὁμῶς ἡ φωνὴ τῆς Ψυχῆς: “Πρόσεξε, Στέφανε! Ἡ μουσικὴ αὐτὴ ἔχει καὶ συνέχεια, ποὺ δὲν εἶναι διόλου εἰρηνικὴ... Γυρίστε τὸ πρόσωπό σας, κυρία! Δείξτε τὴ σκοτεινὴ σας πλευρὰ!... Ἔώρα... τί ἀκοῦς τώρα, Φίλιππε;” — “Τραῖνα πάλι” ψιθύρισα ταραγμένος “τραῖνα ποὺ ἀνατινάσσονται... καὶ βαπόρια ποὺ κανονιοβολοῦν... καὶ ἀεροπλάνα ποὺ βομβαρδίζουν. Σίγουρα θὰ ξανάρχισε ὁ πόλεμος, Ψυχὴ!” Ἡ Μηχανὴ γύρισε καὶ μὲ κοίταξε μὲ μάτια λαμπερά: “Ἡ πλευρὰ μου αὐτὴ” εἶπε “εἶναι ἡ ἐξαίρεση, δὲν εἶναι ὁ κανόνας. Καὶ πολὺ γρήγορα ἡ ἐξαίρεση τούτη θὰ λείψει. Τὰ μεγάλα μέσα καταστροφῆς ποὺ ἔδωσα στὸν ἄνθρωπο, θὰ καταστρέψουν τὸν πόλεμο, ὄχι τὴν ἀνθρωπότητα.” — “Ἴσως τὸ δίκαιο νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος σας” εἶπα ἐγώ. — “Καὶ βέβαια τὸ δίκαιο εἶναι μὲ τὸ μέρος μου” φώναξε ἐκείνη. “Δώστε μου τὸ χέρι σας, κύριε!” Τὸ ἔδωσα: “Θεὲ μου!” ψιθύρισα “τί ψυχρὸ ποὺ εἶναι τὸ χέρι της!” — “Κάποτε, κύριε” εἶπε ἡ Μηχανὴ “ὁ ἄνθρωπος εἶταν ὑπερήφανος γιὰ τὰ πρωτόγονα μέσα τῆς μεταφορᾶς του. Γιὰ τὸ ἄλογο, γιὰ τὸ ἀμάξι καὶ τὸ ἰστιοφόρο. Σήμερα ἔχει τὸ αὐτοκίνητο, τὸ ἀεροπλάνο, τὸ ἀτμόπλοιο. Στὸ αὐτοκίνητο, στὸ ἀεροπλάνο, στὸ ἀτμόπλοιο, γυρίζεις ἓνα μαγικὸ κουμπί... νά! ἔτσι... καὶ παρακολουθεῖς μιὰ συναυλία... Παρακολουθεῖς θέατρο... λόγους... εἰδήσεις... πότε ἀπὸ τὸ Λονδίνο, πότε ἀπὸ τὴ Νέα Ὑόρκη, πότε ἀπὸ τὸ Παρίσι... Ἐπειτα γυρίζεις στὸ σπίτι σου πλούσιος ἀπὸ λογισμοὺς καὶ ὄνειρα... καὶ ἐκεῖ θρῖσκεῖς τὸ τηλέφωνό σου... ἓνα σωρὸ ἄλλες οἰκιακὲς συσκευές, ποὺ σοῦ εἶναι ἀπαραίτητες” — “Ναί” ἔκανα σιγὰ, σχεδὸν ψιθυριστὰ “οἱ οἰκιακὲς μηχανὲς εἶναι σὰν τὰ οἰκιακὰ ζῶα. Μπαίνουν στὴν ἐστία μας. Μπαίνουν μέσα μας. Γίνονται μέλη τοῦ σώματος μας. Γίνονται ἀναφαίρετα στοιχεῖα τῆς ψυχῆς μας”. — “Εἶπε τῆς ψυχῆς μας” φώναξε ἡ Μηχανὴ “τὸ ἀκούσατε; Καὶ ἔχει δίκαιο. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι πιὰ σεμνὴ σὰν κόρη, ἀπλὴ σὰν γλυκοχάραμα, ἀπαλὴ σὰν τριαντάφυλλο. Δὲ σὰς μοιάζει διόλου, ἀγαπητὴ μου. Σήμερα εἶναι ἀρρενωπὴ, δυναμικὴ, καὶ ὀρμητικὴ, εὐρωστὴ καὶ σατανικὴ, φιλήδονη καὶ ἐριστικὴ. Εἶναι φυσικὴ, ἀνθρώπινη, ὄχι μεταφυσικὴ καὶ θεῖα. Εἶναι ψυχρὴ, μεταλλικὴ, ὄχι εὐαίσθητη καὶ μελωδικὴ. Εἶναι τολμηρὴ. Εἶναι ἀποφασισμένη νὰ νικήσει στὴ μεγάλη μάχη γιὰ τὴν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ Γῆ καὶ πέρα, στοὺς ἀχανεῖς οὐρανοὺς...” — “Τί ἀλαζονεῖα, Θεὲ μου!...” τὴν ἔκοψε ἡ Ψυχὴ μὲ νευρικότητα ποὺ μὲ ξάφνιασε. “Σκέψου, Φίλιππε, φίλε μου. Ὅλοι οἱ ὀρισμοὶ ποὺ σοῦ ἔδωσε εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ ἀκριβεῖς, εἶναι ἀληθινοί. Δὲ νομίζεις ὁμῶς πῶς ἀπὸ τὴν ψυχὴ αὐτὴ... τὴν κατ’ εὐφημισμὸν ψυχὴ, λείπει τὸ σπουδαιότερο; Ἡ εὐγένεια καὶ ἡ χάρη, ἡ περισυλλογὴ καὶ τὸ δάθος, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἀνάταση, ὁ στοχασμὸς τοῦ θανάτου καὶ ἡ ἐλπίδα τῆς ἀθανασίας; Δὲ νομίζεις πῶς τῆς λείπει ὁ φωτοστέφανος ποὺ συμβολίζει τὴν αἰωνιότητα; Ὅτε στιγμή δὲ συλλογίστηκε τὸ θάνατο. Καὶ καταλαβαίνω πολὺ καλὰ γιατί. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ λέει εἶναι ἀπρόσωπη, ἀνώνυμη. Δὲν ἔχει μήτε ἓνα ἀτομικὸ, μήτε ἓνα προσωπικὸ γνῶρισμα. Κι ἀλλοίμονο στὸν ἄνθρωπο, ἀν ἀληθινὰ ἔχει χάσει τὴν ἀτομικότητά του, τὴν προσωπικότητά του. Θὰ εἶναι ἀξίος συμπόνιας... τί λέω; Θὰ εἶναι ἀξίος οἴκτου” — “ὦ!” ἔκανε μὲ περιφρόνηση ἡ Μηχανὴ. “τί καθυστερημένη ποὺ εἶσαι, κόρη μου... Μιλᾶς γιὰ θάνατο! Σάμπως ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχει προορισμὸ τοῦ θανάτου! Ἐ λοιπὸν ὄχι, ἀγαπητὴ μου! Ὁ ἄνθρωπος ἕναν προορισμὸ ἔχει: νὰ ζήσει! Κι αὐτὸ προσπάθησα νὰ τοῦ ἐξασφαλίσω: τὸ ρυθμὸ, τὴν κίνηση τῆς ζωῆς. Καὶ τί εἶναι, παρακαλῶ, ἡ ζωὴ; Εἶναι ἐξέλιξη, ἀέναη κίνηση,

δρμή. Τρέχει δρμητικά σὰν τὸν χεῖμαρρο, πέφτει ἀπὸ ψηλά σὰν τὸν καταρράχτη, στροβιλίζεται βίαια σὰν τὸν ἄνεμο. Δίνει τὸν ἱλιγγο σὲ κείνους ποὺ ξέρουν νὰ αἰσθάνονται τὴ ζωὴ, νὰ τὴν χαίρονται ὅπως εἶναι... — “Τὸν ἱλιγγο εἶπες” τὴν ἔκοψε ἡ Ψυχὴ “τὸν ἱλιγγο, τὸ στρόβιλο, τὴν κίνηση; Αὐτὰ ὅμως τὰ ἔδωσα πολὺ πρὶν ἐγώ. Καὶ τὰ ἔδωσα πειθαρχημένα, ἐξωραϊσμένα ἀπὸ τοὺς μεγάλους αἰσθητικούς νόμους. Κοίταξε, Φίλιππε, τὴ νέα ἐκείνη χορεύτρια! Ἐκείνη ποὺ τὴν παρακολουθοῦν τώρα, μὲ μάτια λαμπερά, ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Φαῖδρος. «Γυρίζει... γυρίζει... γυρίζει... πέφτει τώρα! Ἐπεσε! Πέθανε! Ἐξάντλησε τίς δυνάμεις της!» Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Φαῖδρος—δές, Φίλιππε!—σκύβουν ἀνήσυχοι πάνω στὸ ἀκίνητο σῶμα της: «Ἀνοίξε τὰ μάτια σου, παιδί μου, .. πῶς αἰσθάνεσαι τώρα;» Ἡ Ἀθικτὴ (αὐτὸ εἶναι τὸ ὄνομα τῆς νέας) ἀνοίγει τὰ μάτια: “Δὲν αἰσθάνομαι τίποτα. Δὲν εἶμαι πεθαμένη. Κι ὅμως δὲν εἶμαι ζωντανή!» — «Ἀπὸ ποῦ ξαναγύρισες;» — «Ἄσυλο, ἄσυλο, ὦ ἄσυλό μου, ὦ στρόβιλε! Ἦμουν μέσα σου, ὦ κίνηση, ἐξω ἀπ’ ὅλα τὰ πράγματα... — «Ἐξω ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα...» εἶπα σὰν ἠχώ «Ἐξω ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα...» Ὡ ναί, τώρα καταλαβαίνω... τώρα μόλις νίκησα τὸν πειρασμό... Φύγε, μάγισσα! Φύγε, μητέρα τοῦ ὀλέθρου! Ἐσένα θ’ ἀκολουθήσω, Ψυχὴ! Ἐσένα... — “Σωστὰ ἔκρινες, ἀγαπητέ μου Φίλιππε” εἶπε ἡ Ψυχὴ. “Καὶ θὰ σοῦ δώσω ἀμοιβὴ γιὰ τὴ δίκαιη κρίση σου. Ἐλα, ἀνέβα σ’ αὐτὸ τὸ ἀμάξι...”. Καὶ μοῦ ἔδειξε, ἓνα ἀμάξι μὲ φτερωτὰ ἄλογα, ποὺ ἔμοιαζαν μὲ τὸν Πήγασο. Κι ἀνέβηκα, Στέφανε. Καὶ ξεκινήσαμε. Καὶ ὀδηγοῦσε ἐκείνη. Καὶ κρατοῦσε τὰ γκέμια. Κι ἐγὼ σηκώθηκα ψηλά καὶ παρατηροῦσα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ καὶ φθάνοντας στὴ δύση, πόλεις καὶ λαοὺς καὶ δῆμους, ὅπως ὁ Τριπτόλεμος, ἐνῶ ἔσπερνα κάτι στὴ γῆ. Βέβαια τώρα πιά δὲ θυμᾶμαι τί εἶταν ἐκεῖνο ποὺ ἔσπερνα, μὰ μονάχα τοῦτο: πῶς οἱ ἄνθρωποι ποὺ μὲ κοίταζαν ἀπὸ κάτω, μ’ ἐπαινοῦσαν καὶ μὲ συνώδευαν μ’ ἐγκώμια, ὅπου κι ἂν πήγαίνα πετώντας...

- ΣΤΕΦΑΝΟΣ** Χά, χά! Μὰ τὰ τελευταῖα σου λόγια, ἀγαπητέ μου Φίλιππε, ἀντιγράφουν κατὰ λέξη τὸ «Ἐνύπνιον» τοῦ Λουκιανοῦ! Θέλεις καὶ τὴ συνέχεια; «Κι ἐνῶ μιλοῦσα εἶπε κάποιος: σὰν μακρὸ καὶ δικηγορικὸ τὸ ὄνειρό σου, Ἡρακλῆ. Ἐπειτα ἓνας ἄλλος πρόσθεσε: Χειμωνιάτικο ὄνειρο, δταν οἱ νύχτες εἶναι πολὺ μεγάλες ἢ μήπως τὸ εἶδες σὲ τρία βράδια, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς;».
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ** Ἴσως νὰ εἶταν ὄνειρο, Στέφανε. Μά, πιστεψέ με, τὸ ἔζησα τόσο ἔντονα, ποὺ ἀπὸ τότε ἔχω τὴν παραίσθηση πῶς εἶταν κάτι τὸ ἀληθινό, κάτι τὸ πραγματικὸ σὰν τὴ ζωὴ.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ** Συμφωνεῖ ὅμως μὲ ὅσα ὑποστηρίζεις σήμερα; Ἀμφιβάλλω πολὺ. Ἀπὸ τίς δύο γυναῖκες, ἡ πιὸ πειστικὴ εἶταν σίγουρα ἡ Μηχανή, ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης ἡ Μηχανή. Ὅταν ἀρχίζες τὴν ἱστορία σου, θαροῦσα πῶς θὰ μοῦ ἔλεγες μὲ εἰκόνας ὅ,τι προσπαθοῦσες ν’ ἀποδείξεις μὲ ἐπιχειρήματα. Τώρα βλέπω, πῶς, ἄθελά σου φυσικά, μοῦ πρόσφερες ἓνα ἀκόμη ἰσχυρὸ στήριγμα στὶς ἀντιλήψεις μου. Φαίνεται, ἄλλωστε, ὅτι κατὰ δάθος συμφωνοῦμε...
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ** Πῶς εἶπες;
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ** Ὅτι κατὰ δάθος συμφωνοῦμε. Καὶ στ’ ἀλήθεια, ἡ διαφωνία μας δὲν εἶναι παρὰ ζήτημα ἀποχρώσεων.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ** Ἀποχρώσεων; Ὁμολογῶ πῶς δὲ σὲ καταλαβαίνω. Ἐγὼ πιστεύω πῶς ἡ μηχανὴ τυποποιεῖ καὶ ἐξομοιώνει τὰ προϊόντα. Τὸ ἄτομο χάνει ἔτσι ὅλα

τὰ εὐγενικὰ γνωρίσματα τῆς ἀνθρώπινης μοναδικότητος. Καὶ ἡ ἀνθρωπότητα πάει νὰ γίνει ἓνα εἶδος ἐργοστάσιο, πού θὰ παράγει τυποποιημένους, ἀπρόσωπους ἀνθρώπους, — ἀνθρώπους πού . . .

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Φτάνει, φτάνει. Αὐτά, μὲ διαφορετικὰ λόγια, τὰ εἶπε καὶ ἡ Ψυχὴ — ἡ Ψυχὴ μὲ κεφαλαῖο τὸ ἀρχικὸ γράμμα — τοῦ ἐνυπνίου σου.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ὅχι, ἄφησέ με νὰ σοῦ μιλήσω, ἄφησέ με νὰ σοῦ πῶ γιὰ ὅλους τοὺς κινδύνους πού βλέπω στὴν κυριαρχία τῆς μηχανῆς...

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Περιττό. Τοὺς ξέρω. Ὁ ἀνθρώπος ἔχει ὑποδουλωθεῖ ἀπὸ τὴ μηχανὴ καὶ ἔχει καταστήσει μιὰ ἀπλὴ προέκτασή της, τὸ πνεῦμα ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἐπίδοσή μας στὴ μηχανικὴ ἐργασία, καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ τὰ λοιπὰ. Ἔ, ὄχι λοιπόν! Τὸ πνεῦμα εἶναι τόσο ἐλεύθερο ὅσο ποτὲ ἄλλοτε. Γιατί, χάρη στὴν ἀπαλλαγὴ του ἀπὸ τὶς λεπτομέρειες τῆς καθημερινῆς ἐργασίας, ἔχει ὅλον τὸν καιρὸ, ὅλη τὴν ἀνεση νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὰ σοβαρὰ προβλήματα του. Καὶ πέρα ἀπ' αὐτά, μὲ τοὺς δραματισμούς του, μὲ τὰ ὄνειρά του. Πού τὰ ἀξιοθαύμαστα μέσα τοῦ καιροῦ μας, ὅπως εἶναι τὸ ἀεροπλάνο, τὸ ραδιόφωνο, ἡ τηλεόραση, ὁ κινηματογράφος, τὰ ἔχουν πλατύνει ἀπεριόριστα σήμερα καὶ τὰ ἔχουν κάνει πιὸ γοητευτικά. Ναι, ἔτσι εἶναι, Φίλιππε. Καμμιά ἐποχὴ δὲν εἶχε τὴν ὠμορφιά τῆς δικῆς μας. Καμμιά δὲν εἶχε τὸ μεγαλεῖο της. Τὴν εἶδαμε ν' ἀνατρέπει μιὰ - μιὰ ὅλες τὶς κλασικὲς ἀρχές, ὅπου εἶχε στηριχθεῖ αἰῶνες κι αἰῶνες τὸ κοινωνικὸ οἰκοδόμημα, ὄχι γιὰ νὰ δ η μ ι ο υ ρ γ ἦ σ ε ι νέες, ἀλλὰ γιὰ νὰ δ η μ ι ο υ ρ γ ε ῖ νέες (πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, αὐτὴ τὴ λεπτὴ διάκριση!). Τὴν εἶδαμε νὰ πραγματοποιεῖ θαυμαστὲς ἀνακαλύψεις (ἡ διάσπαση τοῦ ἀτόμου δὲν πρόκειται ἀσφαλῶς νὰ εἶναι ἡ τελευταία). Τὴν εἶδαμε νὰ ἐξουδετερώνει τὶς πιὸ ἰλιγγιώδεις ἀποστάσεις καὶ νὰ ἀντικρύζει μὲ θάρρος τὰ πιὸ γιγαντιαῖα, τὰ πιὸ πολύπλοκα καὶ δυσεπίλυτα οἰκονομικὰ προβλήματα. Τὴν εἶδαμε, τέλος, νὰ ἀπλώνει τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ ὡς τοὺς ταπεινοὺς καὶ καταφρονεμένους καὶ νὰ δίνει στὴ λέξη "ἐργασία" ἓνα ὕψηλὸ ἠθικὸ νόημα πού δὲν τὸ εἶχε ποτὲ ἄλλοτε. Αὔριο, μεθαῦριο θὰ κάνει καὶ κάτι πιὸ ἀπίστευτο: θὰ ἐκσφενδονίσει τὴν πρώτη βολίδα στὸ διάστημα, γιὰ νὰ ἐξερευνήσει τὸ δορυφόρο μας καὶ τοὺς ἄλλους πλανῆτες τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος. Σ' αὐτὴ τὴν πρώτη βολίδα εἶμαι σίγουρος πὼς θὰ ἐπιδιώξεις νὰ εἶσαι ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς τέσσερες ἢ πέντε ἐπιβάτες της... Ἄς εἶναι ὁμοῦ. Τὸ θέμα τῆς μηχανῆς — καὶ προπαντὸς τὸ χαριτωμένο ἐνύπνιόν σου — μοῦ ἀνοίξαν τὴν ὄρεξη γιὰ μεγαλύτερη συζήτηση. Δὲ θὰ εἶχες, φαντάζομαι, ἀντίρρηση νὰ συνεχίσουμε, δταν — αὔριο, μεθαῦριο, — ξανασυναντηθοῦμε.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Καμμιά ἀντίρρηση. Φοβοῦμαι μόνο, πὼς θὰ συμφωνοῦμε, δταν θὰ βρισκόμαστε σὲ πλήρη διαφωνία καὶ θὰ διαφωνοῦμε δταν θὰ βρισκόμαστε στὰ πρόθυρα τῆς πλήρους συμφωνίας. Ζήτημα... ἀποχρώσεων, καθὼς βλέπεις...

ΝΤΙΜΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

